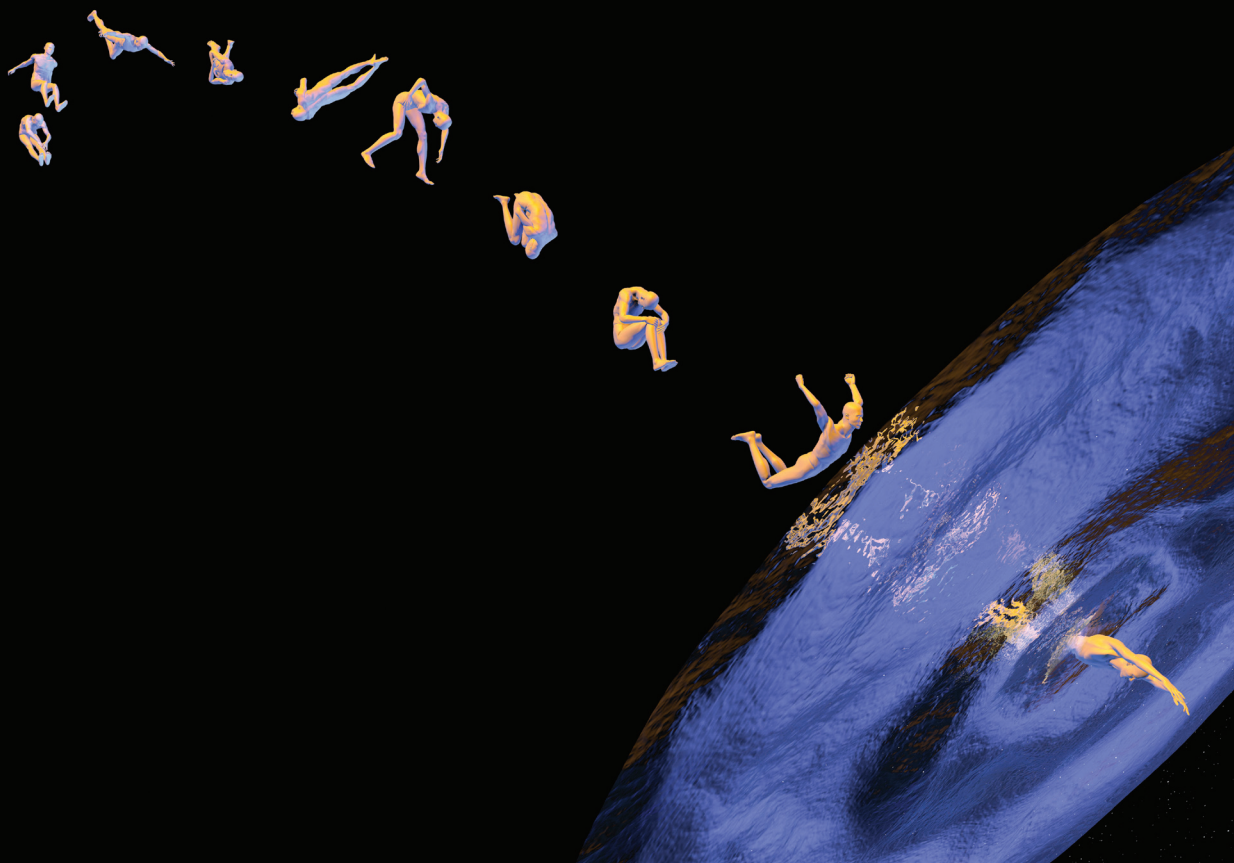

TEORIJE V RAZVOJNI PSIHOLOGIJI

Marcela Batistič Zorec

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

TEORIJE V RAZVOJNI PSIHOLOGIJI

Marcela Batistič Zorec

Ljubljana 2021

Marcela Batistič Zorec

TEORIJE V RAZVOJNI PSIHOLOGIJI

Recenzija prof. dr. Ljubica Marjanovič Umek
prof. dr. Sonja Žorga

Lektoriranje doc. dr. Darija Skubic

Izdala Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja izr. prof. dr. Janez Vogrinc, dekan

Oblikovanje in računalniški prelom Igor Cerar

Slika na naslovnici Jaša Zorec

Tisk Para, d. o. o., Ljubljana

Naklada 300 izvodov (3. izdaja, 2. natis)

© 2000, 2006, 2014, 2021, avtorica

Cena 8,00 €

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.922.7.01

BATISTIČ-Zorec, Marcela

Teorije v razvojni psihologiji / Marcela Batistič Zorec. - 3. izd., 2. natis - Ljubljana :
Pedagoška fakulteta, 2021

ISBN 978-961-253-164-5

COBISS.SI-ID 62154243

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO ZAKONU
O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

VSEBINA

UVOD	7
ZGODOVINA IN POMEN TEORIJ V RAZVOJNI PSIHOLOGIJI	11
Otroška in razvojna psihologija	11
Teorije razvoja	12
»Predhodniki« razvojne psihologije	14
John Locke	14
Jean Jacques Rousseau	15
»Začetniki« znanstvene razvojne psihologije	17
Otroške biografije	17
Stanley Hall	17
Testiranje otrok in normativno raziskovanje	18
PSIHOANALITIČNE (DINAMIČNE) TEORIJE RAZVOJA	21
Psihoanalitična teorija Sigmunda Freuda	21
Zdravljenje nevroz in pomen nezavednega	21
Psihična energija in goni	22
Komponente in obrambni mehanizmi osebnosti	23
Teorija psihoseksualnega razvoja	24
Eriksonova teorija psihosocialnega razvoja	28
Izhodišča in temelji Eriksonove teorije	28
Stadiji psihosocialnega razvoja	30
Drugi psihoanalitični avtorji	32
Vpliv psihoanalize na vzgojo in izobraževanje	34
Vrednost in kritike psihoanalitičnih teorij	36
VEDËNJSKE TEORIJE OZIROMA TEORIJE UČENJA	39
Značilnosti vedénjskih teorij	39
Klasično pogojevanje	40
Operativno pogojevanje	42
Teorije socialnega učenja	44
Teorije učenja v vzgoji in izobraževanju	46

Vrednost in kritike teorij vedênja (učenja)	49
KOGNITIVNO RAZVOJNA TEORIJA J. PIAGETA	51
Izhodišča in temeljni pojmi Piagetove teorije	51
Tehnika kliničnega intervjuja	51
Koncepcija znanja	52
Dejavniki razvoja	52
Miselna struktura in miselni procesi	53
Piagetovi stadiji kognitivnega razvoja	54
I. Senzomotorični ali zaznavno-gibalni stadij	55
II. Stadij preoperativnega mišljenja	57
III. Stadij konkretnih operacij	59
IV. Stadij formalnih operacij	61
Uporaba Piagetove teorije v vzgoji in izobraževanju	62
Vrednost in kritike Piagetove teorije	63
TEORIJA L. S. VIGOTSKEGA	67
Izhodišča njegove teorije	67
Psihološka orodja	68
Razvoj govora	68
Mišljenje	70
Mišljenje in govor	71
Mišljenje in učenje	72
Razvoj in učenje	72
Spontani in znanstveni pojmi	73
Območje bližnjega razvoja	74
Vloga šolanja	74
Vrednost in kritike teorije Vigotskega	75
ETOLOŠKA TEORETSKA SMER	77
Izhodišča in predstavniki etološke smeri	77
Bowlbyjeva razlaga primarne navezanosti	78
Razvoj navezanosti	78
Vpliv navezanosti na razvoj in sindrom hospitalizma	79
Raziskave Ainsworthove	80
Etološka smer in vzgoja	81
Vrednost in kritike etološke smeri	82

HUMANISTIČNA TEORETSKA SMER	85
Osnovna izhodišča humanistične psihologije	85
Teorija motivacije in potreba po samoaktualizaciji	86
Humanistična psihologija in vzgoja	87
Vrednost in kritike humanistične teoretske smeri	88
EKOLOŠKA PERSPEKTIVA	89
Nastanek in osnovne značilnosti ekološke perspektive	89
Bronfenbrennerjev ekološki model	90
Vrednost in kritike ekološke perspektive	91
PODOBNOSTI IN RAZLIKE MED TEORIJAMI	93
Poskusi razvrstitve teorij v modele	93
Primerjava teorij z vidika ključnih dilem v razvojni psihologiji	94
Dednost nasproti okolju	95
Aktivna narava otroka nasproti pasivni naravi	98
Kontinuiteta v razvoju nasproti diskontinuiteti	99
Pomen zgodnjih izkušenj in stabilnost lastnosti skozi čas	100
Pomen individualnih značilnosti in konsistentnost skozi situacije	101
Kaj je tisto, kar se razvija	101
Pomen in interpretacija individualnih razlik	102
Razlike med teorijami in raziskovanje	103
LITERATURA	105

UVOD

Učbenik o teorijah v razvojni psihologiji je namenjen predvsem študentkam in študentom programa predšolska vzgoja, zato je, kljub dejstvu, da se človek razvija vse življenje, ki ga zagovarja sodobna razvojna psihologija, večji poudarek namenjen razvoju in vzgoji v najzgodnejšem obdobju. Uvodnemu poglavju, ki pojasnjuje, kaj je razvojna psihologija, kaj so teorije v razvojni psihologiji in podaja kratko zgodovino razvojne psihologije, sledi sedem poglavij, v katerih so predstavljene najpomembnejše teorije, ki razlagajo človekov psihični razvoj. Vsako od teh poglavij je sestavljeno tako, da sta na koncu predstavitev teorije ali več teorij znotraj iste teoretske smeri podpoglavje o njenem pomenu za področje vzgoje in izobraževanja¹ ter podpoglavje o vrednosti in kritikah teorije ali teoretske smeri. Zadnje poglavje je namenjeno primerjavi med teorijami, ki zajema predstavitev poskusov razvrstitve teorij v modele in diskusijo o ključnih dilemah razvojne psihologije, ki se zrcalijo skozi razlike med teorijami.

Najprej pa se mi zdi potrebno odgovoriti na vprašanje, zakaj je poznavanje teorij v razvojni psihologiji pomembno za študentkino oziroma študentovo razumevanje tega predmeta. Začela bom z mnenjem ene od študentk ob evalvaciji študijskega predmeta razvojna psihologija, ki je pred nekaj leti napisala: »Ko sem se učila, mi je bilo najbolj zoprno, ker je pri vsakem področju razvoja poleg še, kako ga razlagajo različne teorije. Če pa dobro razmislim, je včasih kar dobro, da vem, kako so si drugi ljudje razlagali »to in ono«. Ker je bilo to mnenje izraženo na koncu študijskega leta, sem spoznala, da sem premalo pozornosti posvetila razlagi vprašanja, kaj so teorije razvoja in čemu je potrebno njihovo poznavanje.

Najprej se ustavimo ob **vprašanju odnosa med teorijo in prakso**. Menim, da med praktiki pogosto zasledimo zgornji izjavi podobno mnenje, in sicer, naj se s teorijami ukvarjajo teoretiki, medtem ko je za praktike, v našem primeru vzgojiteljice in vzgojitelje predšolskih otrok, predvsem pomembno, da vedo, kaj je značilno za psihični razvoj predšolskega otroka in kako naj ravnajo, da bodo kar najbolj spodbujali njihov razvoj. Problem pa je v tem, da razumevanja psihičnega razvoja ni mogoče ločiti od principov ali nasvetov za praktično ravnanje z otroki, ki izhajajo prav iz tega razumevanja. Drugače rečeno, praktična ravnanja, četudi se tega mnogokrat niti ne zavedamo, vedno izhajajo iz teoretskih predpostavk. Tudi kadar kdo pravi, da otroke

---

¹ Poudariti pa je potrebno, da se z uporabo teorij na področju vzgoje in izobraževanja pogosto niso ukvarjali avtorji teh teorij, ampak gre za sekundarne izpeljave, včasih tudi »predelave« psiholoških teorij v prakso. Kot lahko vidimo npr. pri Piagetovi teoriji, ki je ena najbolj pogosto uporabljenih teorij na področju vzgoje in izobraževanja, se njene izpeljave, npr. v različne koncepte predšolske vzgoje, lahko tudi precej razlikujejo med seboj.

vzgaja le na osnovi svoje presoje oziroma »zdravega razuma«, za kar ni potrebno poznavanje teorij, so v ozadju njegovega ravnanja neke teorije. Starši, ki npr. pri vzgoji zagovarjajo, da otroka ne smemo siliti s prezgodnjim toaletnim treningom, pogosto ne vedo, da ima njihovo stališče osnove v Freudovi psihoanalitični razlagi otrokovega razvoja. To velja celo za mnoga ravnanja, ki so na prvi pogled zgolj posledica osebnih izkušenj: če nekdo npr. pravi, da uporablja pri otroku kazni, ker »so ga njegovi starši, ki so znali pravično uporabiti tudi palico, vzgojili v poštenega in delovnega človeka«, pravzaprav zagovarja teoretsko prepričanje, da kazni kot neprijetna posledica vedènja povzroči, da to vedènje ugasne; takšno prepričanje najdemo npr. v pojmovanju behavioristov. Povezava z določeno teorijo seveda v vseh primerih ni tako očitna kot v prej navedenih, poleg tega pa zdravorazumske teorije največkrat vsebujejo zelo poenostavljene znanstvene razlage, ki jih lahko spremljajo tudi različni stereotipi in predsodki. Kljub temu pa so naša stališča v najširšem smislu vedno pod vplivom prevladujočih pogledov na vzgojo v družbi, v kateri živimo. Ti pogledi se oblikujejo tudi na osnovi znanstvenih teorij različnih znanosti o človeku in družbi, ki so nastajale in se spreminjale skozi zgodovino.

Najbrž se vsi strinjamo, da laiki, zlasti starši pa tudi drugi neprofesionalni vzgojitelji lahko zelo uspešno vzgajajo otroke brez poznavanja teorij, ki so v ozadju njihovega ravnanja. Bistvena razlika med njimi in vzgojiteljicami ter vzgojitelji v vrtcih pa je v stopnji in kakovosti globljega razumevanja tega, kar delajo. Čeprav eni in drugi pogosto sledimo intuiciji ali se brez posebnega razmisleka odzivamo otrokom, bi po mojem prepričanju morali profesionalni vzgojitelji in vzgojiteljice čimbolj razumeti svoja ravnanja in odnos do otrok in tudi premišljeno načrtovati vsaj nekatera svoja ravnanja oziroma pristope pri vzgojnem delu. Za to je potrebno poznati teoretska spoznanja iz filozofije, razvojne psihologije, pedagogike in drugih znanosti.

Če se vrnemo k prej navedeni izjavi študentke, bi torej lahko rekli, da teorije niso nekaj, kar bi obstajalo **po**leg opisa in razlage otrokovega razvoja, ampak so to razlage psihičnega razvoja. Tisto, kar študentki zgleda kot mnenje »drugih«, so pojmovanja posameznikov skozi zgodovino, ki so več ali manj tudi sestavni del sodobne razvojne psihologije. S tem smo se že dotaknili drugega vprašanja, ki po mojih izkušnjah prav tako pogosto bega študentke in študente: zakaj toliko teorij, ki so ne le težavne za učenje, ampak te celo zbegajo, da včasih več ne veš, kako pravilno ravnati. Problem je, da **v razvojni psihologiji nimamo ene in edine veljavne teorije (znanosti) o psihičnem razvoju, s katero bi se vsi strinjali in ki bi v celoti pojasnila otrokov razvoj.** Za teorije v psihologij, podobo kot tudi v drugih, še zlasti družboslovnih in humanističnih znanostih, velja:

- da nobena teorija ne razlaga vseh področij razvoja, ampak se posamezne teorije omejujejo le na določena področja osebnosti in vedènja ter poudarjajo določene dejavnike in vidike v razvoju,
- da se teorije med seboj razlikujejo v filozofskem nazoru in metodoloških pristopih,

zato se hipoteze, metodologija, rezultati in interpretacija ugotovitev tudi pri raziskovanju istih fenomenov lahko med seboj močno razlikujejo.

Razlog za navedeno je zlasti v tem, da psihologija ni nevtralna znanost, ki bi lahko na povsem objektivni način ugotovila ali celo izmerila² značilnosti razvoja. Ker v psihologiji »ljudje proučujejo ljudi« (Miller, 1989), na spoznanja in razlage raziskovalcev vplivajo njihovi pogledi na svet, stališča in znanja. Zelo pogosto se zgodi, da neka raziskava kaže določen rezultat, druga pa ravno nasprotnega. Naj v zvezi s tem navedem izjavo Lillian Katz³: »Včasih so me ljudje spraševali, kaj pravijo raziskave o vplivu X na Y, danes pa me vprašajo, naj jim povem, katera raziskava dokazuje, da X pozitivno vpliva na Y.« To sicer ne pomeni, da ničesar ne vemo o psihologiji otroka, dejstvo pa je, da o mnogih procesih in fenomenih ni enotnega mnenja. Zato se mi zdi zelo pomembno, da se študentke in študentje seznanijo z različnimi pogledi na otroštvo oziroma z različnimi teorijami razvoja ter da so do njih kritični. Za poznavanje in razumevanje sodobnih trendov na področju vzgoje in izobraževanja se mi zdi nujno tudi poznavanje zgodovine teh pojmovanj.

Čeprav zakonske in kurikularne osnove v predšolski vzgoji do neke mere določajo pedagoško delo, pa ureditev tega področja, ki je nastajala v zadnjih letih, vzgojiteljicam in vzgojiteljem omogoča precej več avtonomije pri ukvarjanju s predšolskimi otroki, kot so jo imeli v preteklosti. Pogoj za avtonomijo pa je strokovna usposobljenost in odgovornost, k čemur naj bi pripomogel tudi ta učbenik.

Eden od vzrokov za njegov nastanek je bil, da v slovenskem jeziku nimamo dela, ki bi poglobljeno obravnavalo teorije razvojne psihologije. Zato upam, da bodo po njem posegli tudi študentke in študenti drugih smeri na Pedagoški fakulteti in študentje drugih fakultet.

---

2 V psihologiji se sicer pogosto uporabljajo različni merski instrumenti, ki niso tako objektivni in nevprašljivi, kot mnogokrat trdijo njihovi avtorji in zagovorniki.

3 Izjava je po spominu povzeta iz diskusije na posvetovanju EECERA, Gotteberg, 1994.

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Cena: 8,00 €

ISBN 978-961-253-164-5

9 789612 531645